

8 Boeken Vrouwen

Trijn van Leemput

Trijn van Leemput (1530–1607) gaf de eerste aanzet tot de sloop van kasteel Vredenburg in Utrecht. De burgers hadden een hekel aan het kasteel, omdat het tegen hen gebruikt werd als dwangburcht. Onder hun druk wilden de Staten van Utrecht het wel afbreken, maar ze konden niet tot een besluit komen. Toen loste Trijn het probleem zelf op. Aan het hoofd van een groep vrouwen, gewapend met houwelen, trok ze naar Vredenburg.

Trijntje Keever

Trijntje Keever (1616–1633) uit Edam, bijgenaamd De Groote Meid, was een reuzin van twee meter zestig. Haar ouders reisden met haar langs kermissen en lieten haar tegen betaling bezichtigen. De Boheemse koning Frederik van de Palts zag haar toen hij op 30 juni 1625 samen met zijn vrouw Elisabeth Stuart en enkele hofdames een rondreis door Noord-Holland maakte. In het Raadhuis van Edam hangt een schilderij van haar.

Illustraties hierboven uit '1001 Vrouwen'. Foto (onder) Els Kloek Stef Verstraeten

Carolina Wilhelmina van Haren

Carolina Wilhelmina van Haren (1741–1812) was een regentendochter uit Den Haag die een schandaal veroorzaakte door haar vader te beschuldigen van incest. Haar aanstaande man wilde alleen nog met haar trouwen als zijn aanstaande schoonvader een bekentenis aflegde en zijn positie in de Raad van State opgaf. Die deed dat. Maar later kwam hij erop terug en zei dat er een complot tegen hem gesmeed was om hem ten val te brengen.

Fenna Mastenbroek

De Friese schrijfster Fenna Mastenbroek (1788–1826) had als kind veel succes met haar verhalen. In 1815 verscheen haar eerste bundel: *Lectuur voor Vrouwen*. Ze gingen over huwelijksgeeluk, huiselijke plichten en een godvruchtig leven. Ze waren niet geschikt voor mannen, vond ze zelf. Het zou bij haar een geleerdheid veronderstellen die zij niet bezat en die haar als vrouw ook niet zou sieren. Fenna Mastenbroek bleef ongehuwd.

Eva Besnyö

Eva Besnyö (1910–2003) was een Hongaarse fotografe die in 1932 naar Amsterdam verhuisde, omdat ze als Jodin niet meer veilig was in Duitsland. In 1942 dook ze onder en maakte voor het verzet foto's voor valse persoonsbewijzen. Eva Besnyö was portretfotografe, maar ze maakte ook veel reportages, onder meer van de Dolle Mina-beweging in de jaren '70. Ze ontving tal van prijzen voor haar werk.

'Dit boek móest gewoon!'

Gisteren is '1001 Vrouwen' verschenen. Het eerste vrouwenlexicon – over dievegges en dichters, geleerden en kermisattracties. 'In geen boek kon ik mijzelf zo kwijt', zegt historica en samenstelster Els Kloek.

Jannetje Koelewijn

E

en website was er al en nu is er ook een boek: *1001 Vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis*. De eerste is Cunera (gestorven in 337), beschermheilige tegen keel- en veziekten. De laatste is Karin Adelmund (gestorven in 2005), politica en vakbondsvrouw. Daartussen: dichters, dievegges, geleerden, vorstinnen, feministes, kermisattracties, gifmengsters.

Samenstelster is historica Els Kloek (1952). Ze verzamelde levensbeschrijvingen van vrouwen die hun sporen hebben nagelaten. Maar ze koos niet alleen rolmodellen en succesnummers.

Een van haar lievelingen is Trijntje Keever (1616–1633) uit Edam, bijgenaamd De Groote Meid. Ze was 2 meter 60. Haar ouders reisden met haar rond om haar tegen betaling te laten bezichtigen. In het Raadhuis van Edam hangt een levensgroot schilderij van haar. Trijntje Keever's schoenen staan er ook: maat 55.

Kloek: „Ik kwam haar tegen in een catalogus van spelingen der natuur en toen ben ik gaan uitzoeken wat er over haar te vinden was. Bijzonder weinig, maar wel het verhaal dat ze zonder ladder de dakgoten kon schoonmaken.“ Grappig, vindt ze, omdat het zo Hollands is.

Een droevig leven. „Heel droevig.“ Ze kijkt opgewekt. „Ik hou van zulke levens. Ik zie haar voor me, uitgeput door haar ouders, gestorven op haar 17de – zo zelig.“

Kloek is zelf de jongste uit een domineesgezin van vijf kinderen. Ze wilde dichteres of schrijf-

ster worden, iemand als Annie M.G. Schmidt. Maar: „Een gemene schooljuffrouw heeft dat de kop ingedrukt. Op een dag, ik was negen, had ik de opdracht gekregen om een gedicht te maken voor een ouderavond, samen met Brammetje Kuiper. Hij schreef een lofdicht op de school en ik schreef...“ Ze denkt even na en draagt dan voor:

*In Parijs daar woont een vrouw
Is zo netjes als een pauw
Schrobt de stoep tot 's avond laat
In haar nachtegewaad.
Daar komt meester Wijsneus aan.
Die zegt: zie je daar de maan?
't Is tijd om naar bed te gaan.
Kom dan gaan we saam.*

„Toen de juf het hoorde, zei ze: niet zo geschikt. Pas jaren later begreep ik waarom: seks! Op de ouderavond moest ik het gedicht van Brammetje voorlezen, want ik had een betere stem dan hij. Ik was...“ en nu kijkt ze boos, „tot op het bot vernederd.“

Daarna dichte ze niet meer. Ze ging geen Nederlands studeren. „Daar was ik vast niet goed genoeg voor.“ Pas rond haar dertigste zag ze in dat ze wel taalvaardig was. Ze schreef vele boeken, onder andere over Kenau en over de Hollandse huisvrouw. „Maar in geen boek heb ik mezelf zo kwijt gekund als in *1001 Vrouwen*. Al die kleine biografieën – het zijn bijna gedichten.“

Om de kosten van het boek te dekken deed Els Kloek aan *crowdfunding*: via internet konden mensen een vrouw naar keuze adopteren en een bedrag storten – 500 euro voor het grootste pakket, dat niet toevallig naar Trijntje Keever is genoemd, en 15 euro voor het kleinste pakket, genoemd naar Besje Meurs (1575–1628). Die was heel klein en woog bijna niets omdat ze nooit at – beweerde ze.

„Besje was een vastenwonder. Vroeger kon je daar beroemd door worden. Ze deed voorspellingen en die werden zeer serieus genomen. We hebben ook zo'n geval uit de 19de eeuw: Engeltje van der Vlies. Zij was een nationale bekendheid. Ze kwam uit de Bible Belt en op

haar achttiende werd ze dienstmeisje bij een predikant in Pijnacker.

„Toen dronk ze nog karnemelk en zoog ze af en toe een visenkop uit. Maar op een gegeven moment hield ze helemaal op met eten – zogenaamd. Ze had niets nodig. Omdat ze niet zo maar werd geloofd, werd er een commissie van vier vrouwen benoemd die haar een maandlang dag en nacht bewaakten. De vrouwen rapporteerden daarna dat ze inderdaad niets at of dronk. Ze had ook geen stoelgang. Het wonderbaarlijke was dat ze er wel doorvoed uitzag.“

„Na haar dood werd er sectie op haar verricht. Toen viel ze door de mand, want haar darmen waren gevuld met fecaliën. Ze was wel heel dun: ruim 25 kilo bij een lengte van 1 me-

'Ik wil niet stampvoeten om meer aandacht voor vrouwen te vragen'

ter 45. In haar bedstee bleek een luikje te zitten waardoor ze tijdens het onderzoek van de commissie eten had gekregen. Ik vind dat prachtige details. Ze geven je het gevoel dat je het verleden echt even te pakken hebt.“

Er worden geen diagnoses gesteld. „Maar ik gaf de auteurs [Kloek werkte samen met 300 onderzoekers, JK] wel de gelegenheid om in de laatste alinea iets concluderends te zeggen over betekenis en waardering, maar niet: anorexia of gestoord, want zo zien we het nu. We schrijven ook niet: deze vrouw mocht niets en had geen toegang tot welke vorm van macht dan ook, want dat gold voor bijna alle

vrouwen tot 1900. We hebben geprobeerd ons bij de feiten te houden. Al is het selecteren van feiten ook een vorm van interpreteren.“

1001 Vrouwen wordt niet gepresenteerd als feministisch boek.

„Omdat ik geen zin heb om op een stampvoetende of ideologische manier aandacht voor vrouwen te vragen. Het moet vanzelfsprekend zijn. Daarom denk ik dat de crowdfunding [Ze haalde 74.000 euro op, JK] zo'n succes is. Mensen, ook veel mannen, vinden het normaal dat zo'n boek verschijnt. Het móest gewoon. We beschrijven vrouwen niet als groep, maar als een verzameling individuen – zoals mannen ook altijd beschreven worden.“

In uw inleiding zegt u dat het weggeven van vrouwen uit de geschiedenis een 19de-eeuws verschijnsel is.

„Historici gingen zich in de 19de eeuw meten met de bèta-wetenschappen. Geschiedschrijving moest over machtsstructuren gaan, over de ontwikkeling van de natiestaat en de economie. Er werd heel kritisch naar bronnen gekeken, en die combinatie pakte dodelijk uit voor vrouwen. Die maakten geen deel uit van machtsstructuren en ze komen in de bronnen vaak niet voor. Dat Kenau op de muren van Haarlem had staan vechten – wie had dat moeten opschrijven? En waar dan?“

Vandaar dat vóór 1900 bijna de helft van de vrouwen in uw boek dichteres of schrijfster was.

„Er waren er veel, want Nederland was een rijk land en meisjes leerden relatief vaak lezen en schrijven. En wie schrijft, die blijft. Je had er alleen een pen voor nodig, niemand hield je tegen.“

Hoe heeft u die 1001 vrouwen gevonden? „Vaak in de registers van biografische werkenboeken. Ik strepte alle vrouwennamen aan. Zo kwam ik tot een groljost en toen zijn we gaan zoeken naar wat er nog over die vrouwen te vinden was. Het was het begin van het digitale vrouwenlexicon. Ik heb altijd gedacht:

het moet ook een boek worden. En daar ben ik toen fondsen voor gaan zoeken.“

Waarom was crowdfunding nodig?

„Boeken moeten meer dan vroeger hun best doen om zichzelf te bewijzen en dat kan alleen als je er iets bijzonders van maakt. Irma Boom heeft de vormgeving gedaan – heel duur, heel mooi. Ik heb nog nooit een boek gemaakt waar ik zo achter sta als achter *1001 Vrouwen*. Het ziet er prachtig uit, het is rijk aan informatie en het is betaalbaar doordat zoveel mensen bereid waren om geld te storten. Ik denk al aan een follow up, want er komt nog elke dag geld bij.“

1001 Vrouwen verschijnt op 14 februari en op die dag wordt bij Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam ook een tentoonstelling geopend. De schoenen van Trijntje Keever zullen er te zien zijn, het pistool van de verzetstrijdster Hannie Schaft, de verkiezingsjerp van de arts Aletta Jabobs, de doek waarmee Cunera gewurged werd door de jaloerse vrouw van de koning die haar onder zijn hoede had genomen, het schrijfboek van de 17de-eeuwse taalkundige en kunstenaar Anna Maria van Schurman.

Eerder heeft u gezegd dat Sylvia Millecam ook in 1001 Vrouwen zou komen. Waarom staat ze er niet in?

„Ze was op een goed moment een van de populairste vrouwen van Nederland, dus ik wilde haar er graag bij hebben, ook door die hele geschiedenis met Jomanda die haar van haar borstkanker zou genezen. Maar mijn adviseurs vonden het geen goed idee. Het was zo'n treurig verhaal. Nu is Karin Adelmund dus de laatste in het boek. De selectie van vrouwen vond ik trouwens het moeilijkste van alles. Zij wél, zij niet – dat heeft me veel energie gekost.“

Els Kloek (samenst.): *1001 Vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis*. Vantilt, 1556 blz. € 39,50.

Bij Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam is een tentoonstelling te zien naar aanleiding van Kloeks boek (tot 20/5). bijzonderecollecties.uva.nl